

Darba samaksa un apmierinātība ar darbu: Latvijas tulkošanas nozares dati

Helēna Gizeleza, Latvijas Universitāte, Latvijas Tulku un tulkotāju biedrība

Marija Lapaine, Latvijas Tulku un tulkotāju biedrība

Pašlaik tulkošanas tirgus situāciju Latvijā ietekmē dažādi faktori, kuru starpā var minēt:

- pasaules finanšu krīzi
- recesiju
- tulkošanas aģentūru spēcīgo vidutāju lomu
- Latvijas pievienošanos EURzonai

Šie un citi faktori ietekmē profesionālu tulku/tulkotāju finanšu un psihoemocionālu stāvokli. Ilgtermiņa līdzdalīgais novērojums ļāva mums identificēt heterogēno darba apmaksas situāciju Latvijas tulkošanas tirgū un variācijas apmierinātībā ar darbu. Bija nepieciešams pētījums, kas būtu instrumentāls turpmākās izpētes problemātikas noteikšanā, tāpēc tika veikta aptauja, kuras rezultātus mēs šodien prezentēsim.

Aptauja tika veikta no 2013. gada 14. augusta līdz 9. novembrim. Aptaujā piedalījās 80 respondenti, mērķauditorija - Latvijā strādājošie tulki un tulkotāji. Anketa izplatīta kolēģu vidū, tai skaitā ar tulkošanas aģentūru palīdzību, lūgums aizpildīt anketu tika publicēts LTTB mājas lapā un biedrības lapās sociālajos tīklos *facebook*, *twitter*, tulkošanas nozares grupā portālā *draugiem.lv*. Aptaujas mērķis: apzināt tendences attiecībā uz darba apmaksu un apmierinātību ar darbu Latvijas tulku un tulkotāju vidū.

Pamatojoties uz sākotnējo kopienas izpēti, mēs izstrādājām oriģinālu, situācijai piemērotu aptaujas anketu, kas ļāva iegūt plašu datu klāstu par dažādiem relevantiem aspektiem.

Anketa ietver 15 jautājumus, tai skaitā demogrāfiskos jautājumus, jautājumus par pieredzi un profesionālo statusu, par darba samaksu, apmierinātību ar samaksu un jautājumus par apmierinātību ar darbu un profesionālo izaugsmi.

Demogrāfiskie dati, nodarbinātības veids un darba pieredze

Aptauja uzrādīja sievietes kārtas tulku un tulkotāju pārsvaru, kas atbilst iepriekšējās aptaujas rezultātiem: 80% sievietes, 20% vīrieši. 2012.gada aptauja: 79% sievietes, 21% vīrieši. Līdzīga situācija – sievietes kārtas tulkotāju pārsvars – ir vērojama arī citās valstīs.

Analizējot atbildes par vecumu, tika noteiktas divas lielākās vecuma grupas: 22-29 gadi (36%) un 30-39 gadi (30%). Pārējās vecuma grupas bija 40-49 gadi (16%), 50 gadi un vairāk (15), 21 gads un mazāk (3%).

2012. gada aptaujā lielākā daļa tulku un tulkotāju pieder divām vecuma grupām: „22–29 gadi” (41%) un „30–39 gadi” (36%). Neviens respondents neizvēlējās variantu „jaunāks par 21 gadu”. 10% atzīmēja, ka pieder pie grupas „40–49 gadi” un 13% – pie grupas „50 gadi un vairāk”.

Darba pieredzes ziņā tulkus un tulkotājus var iedalīt trīs lielākajās grupās: vairāk par 10 gadiem (35%), 6-10 gadi (25%) un 3-6 gadi (25%). 13% ir 1-3 gadu pieredze un 2% ir mazāk par 1 gadu. 2012. gada aptauja: 17% pieredze ir mazāka par 1 gadu, kas var būt skaidrojams ar to, ka aptaujā piedalījās liels skaits Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesionālās maģistra studiju programmas „Rakstiskā tulkošana” studentu, kas tikai nesen pievērsušies tulkošanai. 21% respondentu ir 1–3 gadu ilga pieredze, 35% ir 4–10 gadu pieredze un 27% tulku un tulkotāju ir vairāk nekā 10 gadu pieredze.

Darbs tulkošanas jomā dod iespēju izvēlēties sev piemērotāko nodarbinātības veidu: speciālisti šajā jomā var strādāt kā līgumtulki/līgumtulkotāji (*freelancers*), nepilnas darba dienas tulki/tulkotāji (*part-time freelancers*) vai pilna laika algotie tulki/tulkotāji kādā uzņēmumā (*in-house interpreters/translators*).

61% norādīja, ka tulkošana ir viņu galvenā nodarbošanās, 38% tulkošana nav galvenā nodarbošanās, 1% izvēlējās citu atbildi. Lai iegūtu pārlicinošākus datus, mēs nedaudz izmainījām un paplašinājām jautājumu. Mēs lūdzām norādīt respondentus, vai tulkošana ir viņu vienīgais ienākumu avots, pamatienākumu avots vai blakusienākumu avots. 34% - vienīgais ienākumu avots, 27% - pamatienākumu avots. 39% norādīja, ka tulkošana ir viņu blakus ienākumu avots, tātad, apstiprinājās atbildes uz iepriekšējo jautājumu.

2012. gada aptaujā jautājumā par nodarbinātības veidu bija trīs varianti: pašnodarbinātais tulks/tulkotājs, strādā birojā, savieno darbu birojā un līgumtulkošanu, kā arī bija iespēja dot citu atbildi. 49% norādīja, ka viņi ir pašnodarbinātie tulki/tulkotāji, 11% respondentu strādā birojā kā pilna laika algotie darbinieki. Šie dati atbilst pašreizējām pasaules tendencēm, kad uzņēmumos samazinās algoto tulku/tulkotāju skaits sakarā ar to, ka uzņēmumi un institūcijas arvien biežāk izvēlas ārpalpojumus. 21% respondentu apvieno darbu birojā un līgumtulkošanu, 19% izvēlējās citu variantu.

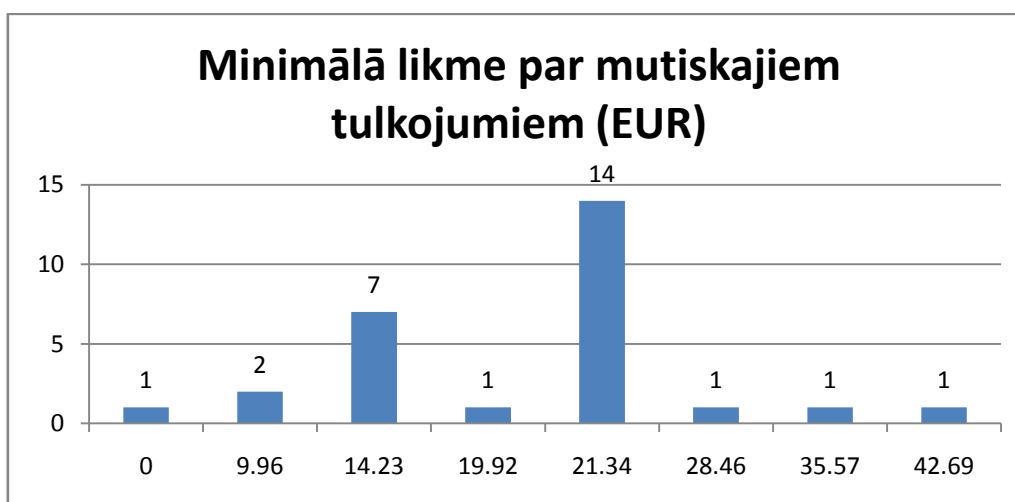
Kā var secināt, aplūkojot Latvijas tulku un tulkotāju aptaujas rezultātus, 19% respondentu veic gadījuma tulkojumus, kas zināmā mērā nozīmē tulkošanas deprofesionalizāciju, un 21% apvieno darbu birojā ar līgumtulkojumiem, kurus viņi veic pēc pamatdarba. Tādējādi 40% respondentu tulkošana nav pamatdarbs, un tai ir gadījuma raksturs, kas var negatīvi ietekmēt tulkojumu kvalitāti.

Krievijā 52,26% respondentu ir pašnodarbinātie vai līgumtulkoņāji, 14,29% strādā birojā, 23,68% apvieno darbu birojā un līgumtulkošanu, 3,01% respondentu izvēlējas citu variantu. Francijas aptauja ietver jautājumu par to, vai respondentiem paralēli tulkošanai ir cita nodarbošanās, uz kuru 25% respondentu atbildēja apstiprinoši un 75% atbildēja noraidoši. Atbildot uz jautājumu par profesionālo statusu, 49% respondentu norādīja, ka ir pašnodarbinātās personas, 10% ir reģistrēti kā mikrouzņēmums, 13% ir līgumtulki un 12% izvēlējas citu variantu (kapitālsabiedrība, individuālais uzņēmējs ar ierobežotu atbildību vai algots darbinieks). Jāatzīmē, ka pašnodarbinātā statuss tulkoņāju un tulku vidū ir ļoti populārs: tikai 4% vēlas strādāt algotā darbā uzņēmumā, bet 3% plāno izveidot savu tulkošanas biroju.

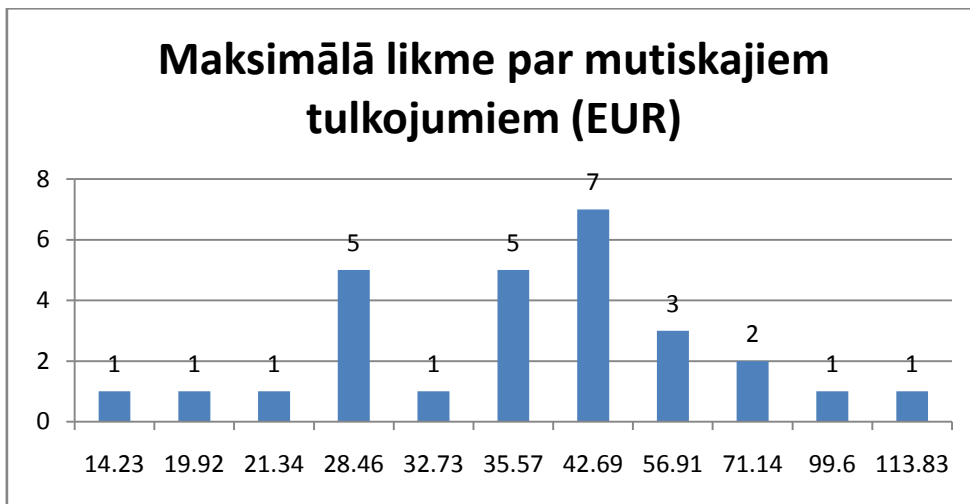
Ontārio, kur tika aptaujāti tulkoņāji, kas strādā uzņēmumos, 35% respondentu norādīja, ka veic arī līgumtulkoņumus pēc pamatdarba, bet 64% to nedara.

Darba samaksa

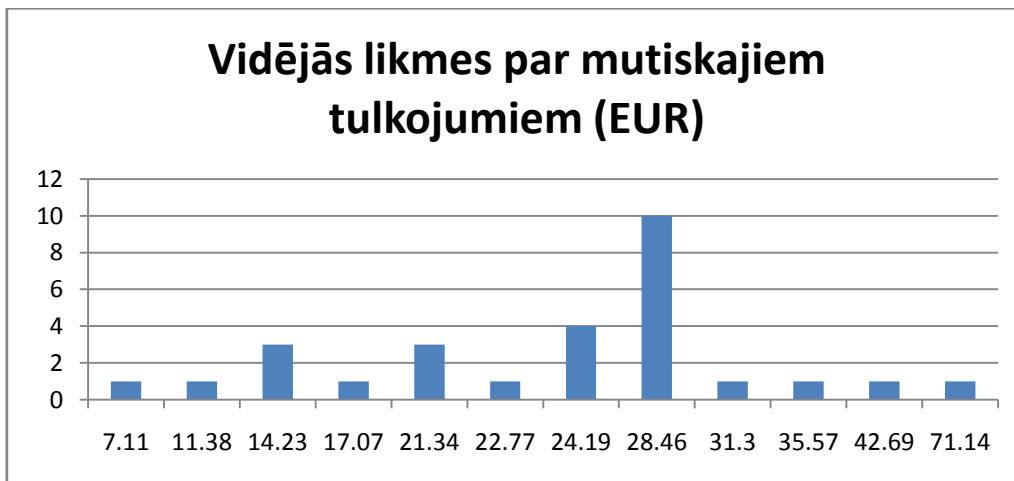
Mēs uzdevām jautājumus par minimālo, maksimālo un vidējo likmi mutiskajiem un rakstiskajiem tulkoņumiem. Aptauja tika veikta 2013. gada vasarā un rudenī, kad Latvijas nacionālā valūta bija lats, tāpēc atbildes arī tika dotas latos. Tomēr mēs pārrēķinājam norādītas cenas arī EUR. Anketā tika sniegta instrukcija par to, ka likmes jānorāda pēc nodokļiem. Jāsaka arī, ka tikai 35% respondentu norādīja likmes par mutiskajiem tulkoņumiem, tai skaitā tikai 2 respondenti norādīja likmes tikai mutiskajai tulkošanai. Minimālā likme par mutiskajiem tulkoņumiem ir no 9,96 līdz 42,69 EUR stundā, lielākajai daļai tā ir no 14,23 līdz 21,34 EUR stundā.

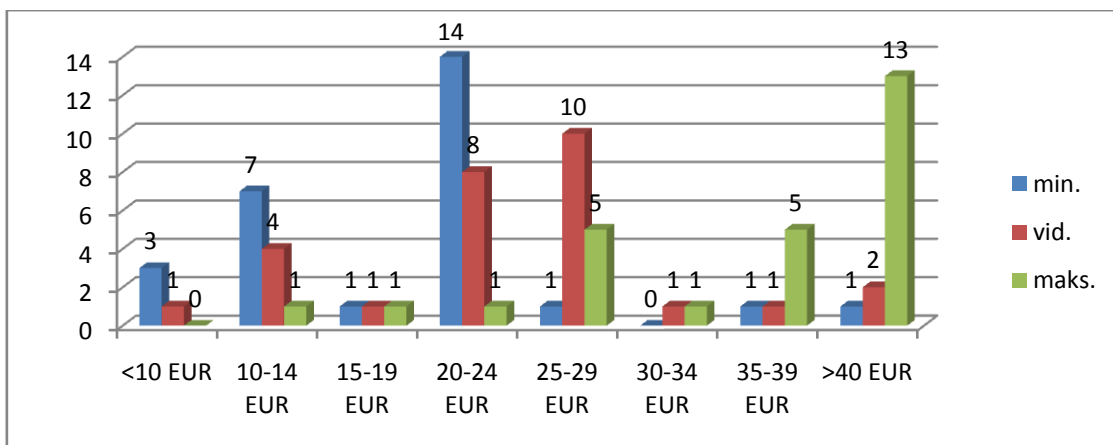
Maksimālā likme par mutiskajiem tulkoņumiem ir no 10 līdz 80 latiem stundā pēc nodokļu nomaksas. Liela respondentu grupa norādīja maksimālo likmi 20-30 latu.

Vidējās likmes ir ļoti atšķirīgas: no 5 līdz 50 latiem stundā, tomēr var izdalīt lielu grupu, kurai vidējā likme ir 17-20 latu stundā.

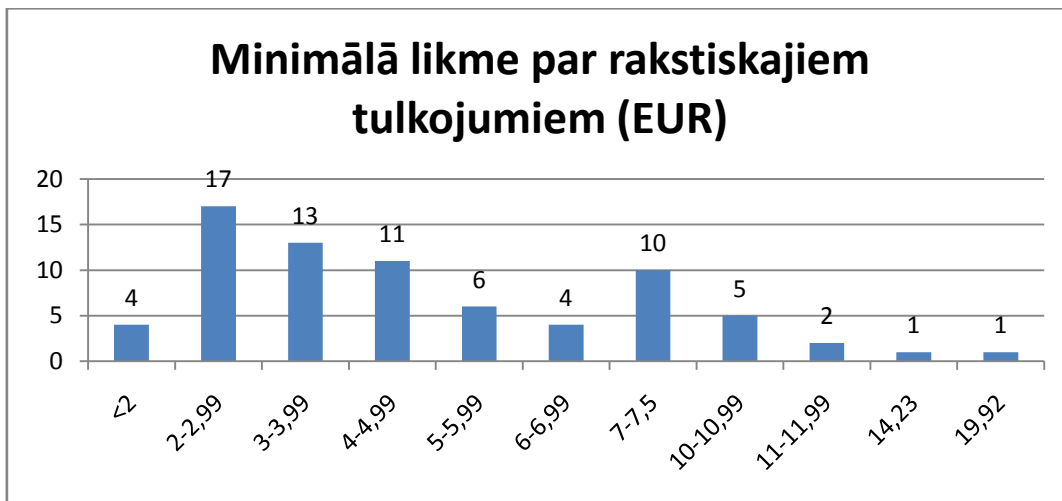

Kopsavilkums:

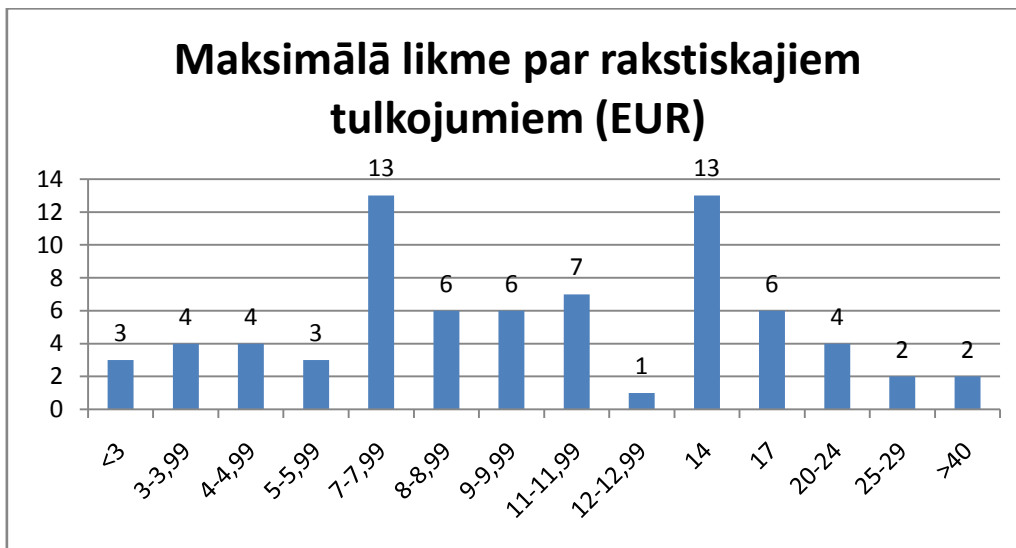

Rakstiskajiem tulkojumiem likmes norādīja 97%.

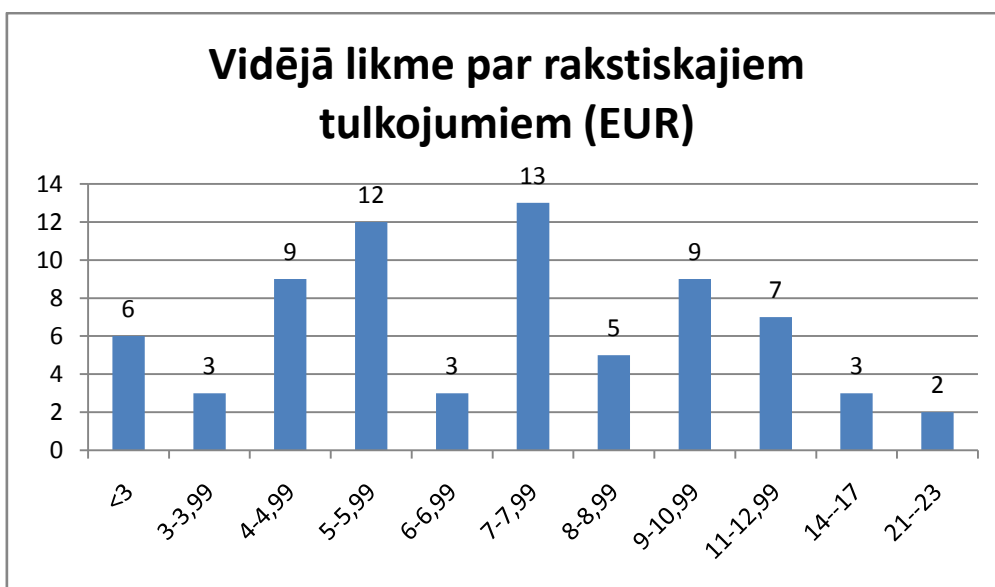
Mēs palūdzām norādīt likmi par 1 lappusi, kas ir 1800 zīmes ar atstarpēm vai 250 vārdi. Minimāla likme bija no 0,82 Ls līdz 14 Ls par lappusi. Lielākajai daļai likmes ir no 2 līdz 5,5 Ls.

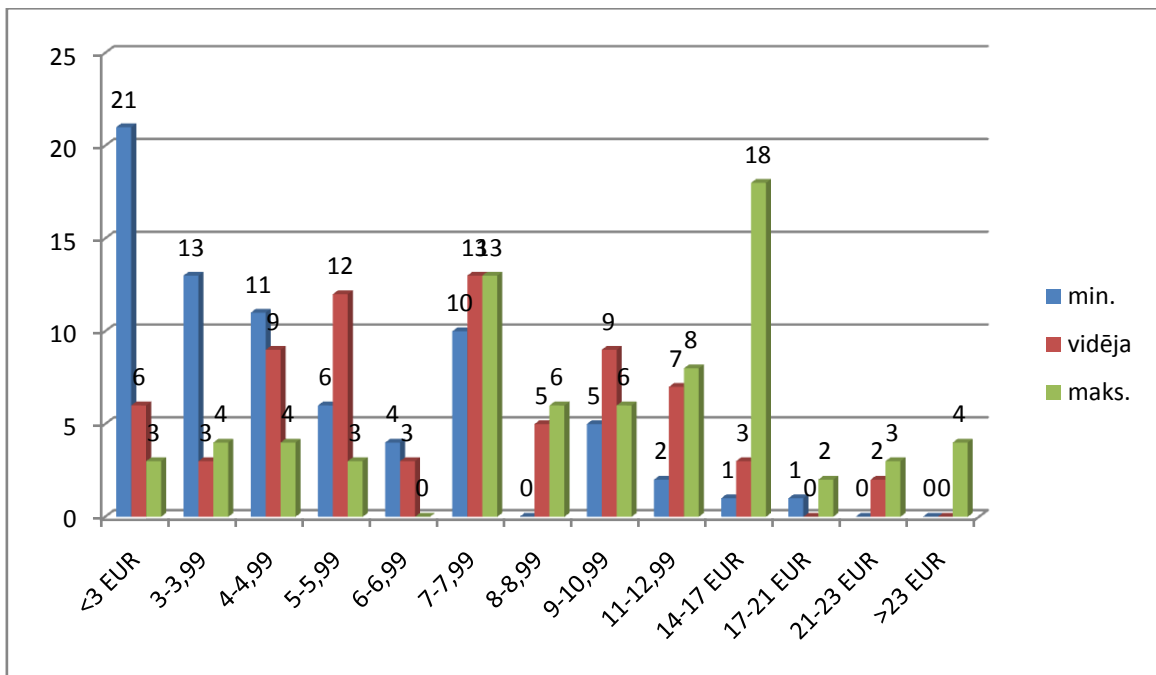
Maksimālā likme ir no 1,5 līdz 40 latiem par lappusi, lielākajai daļai no 5 līdz 10 latiem par lappusi.

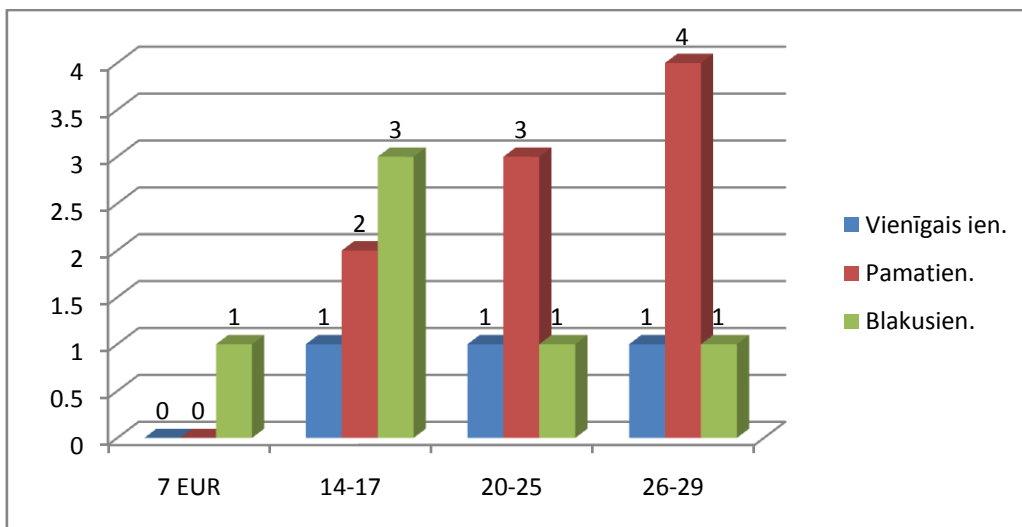
Vidējās likmes ir no 1,5 līdz 15 latiem, lielākajai grupai ir no 3 līdz 5 latiem par lappusi.

Kopsavilkums:

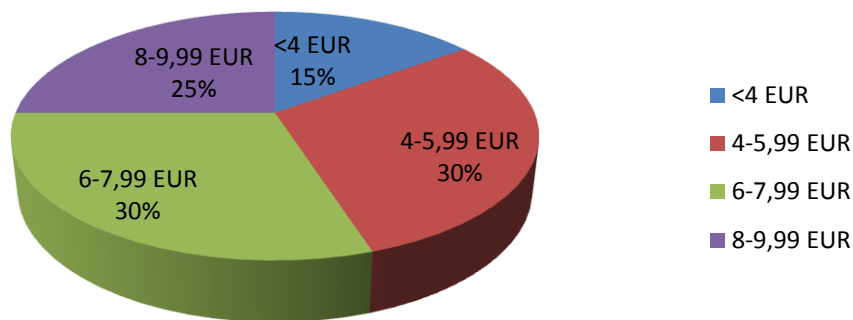
Mēs analizējam korelāciju starp likmēm par tulkojumiem un nodarbošanās veidu. Diemžēl aptaujā piedalījās mazs tādu respondentu skaits, kas nodarbojas ar mutisko tulkošanu, tāpēc šos datus grūti interpretēt, tomēr var secināt, ka likmes par mutisko tulkošanu ir augstākas tiem, kuriem tulkošana ir pamatienākumu vai blakusienākumu avots. Lielai respondentu grupai, kuriem tulkošana ir blakusienākumu avots, likmes ir tuvu zemākajai robežai.

Kas attiecas uz korelāciju starp ienākumu veidu un likmēm par rakstisko tulkošanu, datu ir daudz, tāpēc mēs tos analizējam atsevišķi.

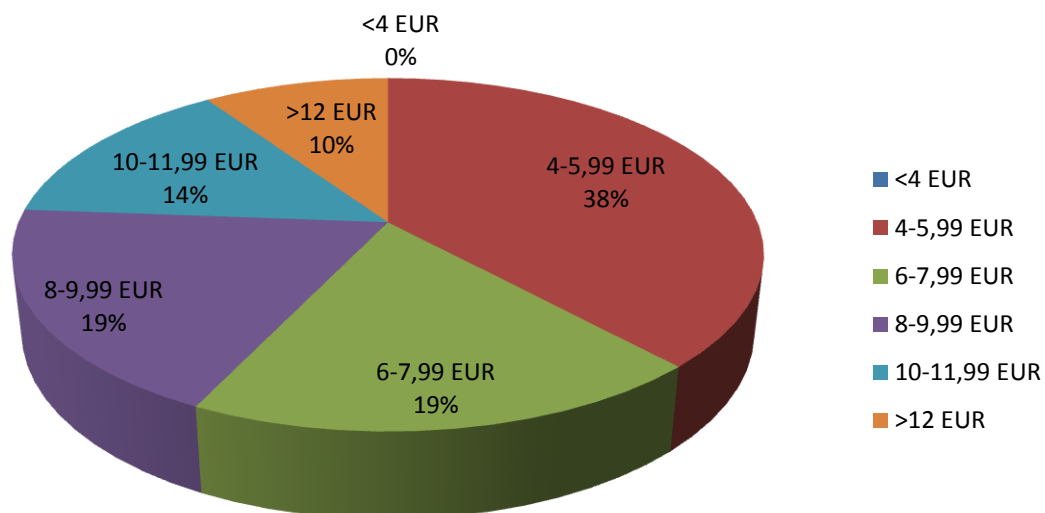
Respondentiem, kuriem tulkošana ir vienīgais ienākumu avots, vidējās likmes ir 4-8 EUR par lappusi. Vēl vienai gandrīz tikpat lielai grupai likmes ir 8-10 EUR par lappusi.

Tulkošana - vienīgais ieņēmumu avots

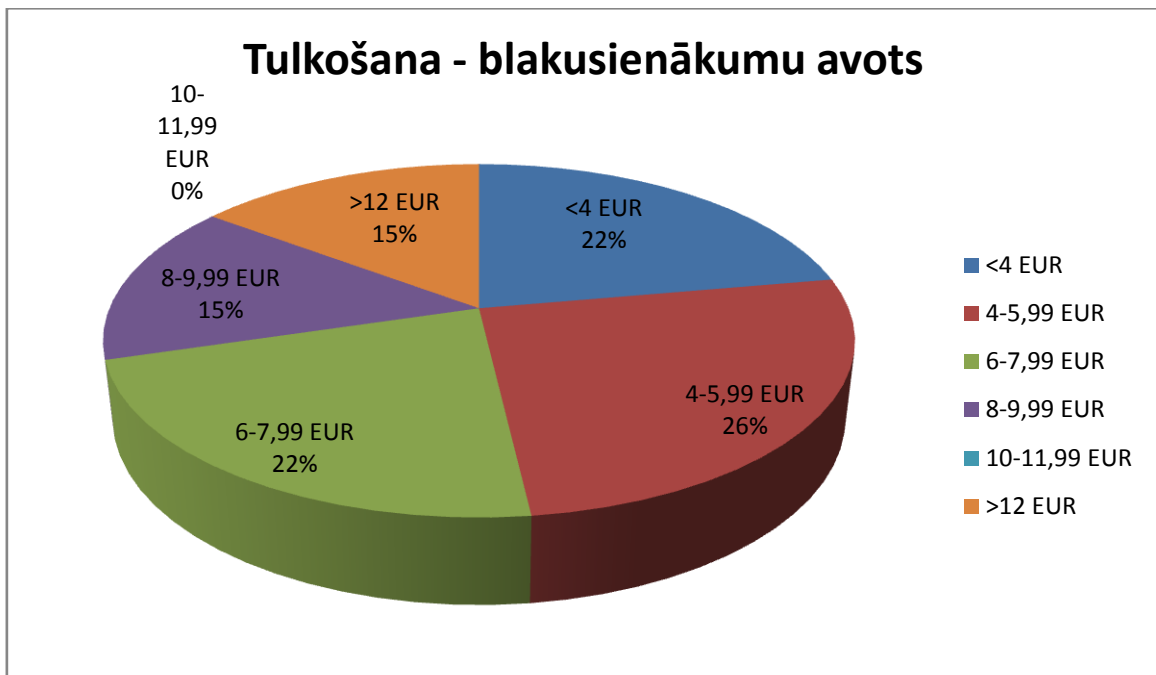

Respondentiem, kuriem tulkošana ir pamatienākumu avots, likmes ir zemākas nekā iepriekšējai grupai – vislielākajai grupai tās ir 4-5,99 EUR. Nākamās divas vienādi lielas grupas 19% - no 6 līdz 10 EUR. Likmes, kas ir mazāka par 4 EUR, nav nevienam respondentam šajā grupā.

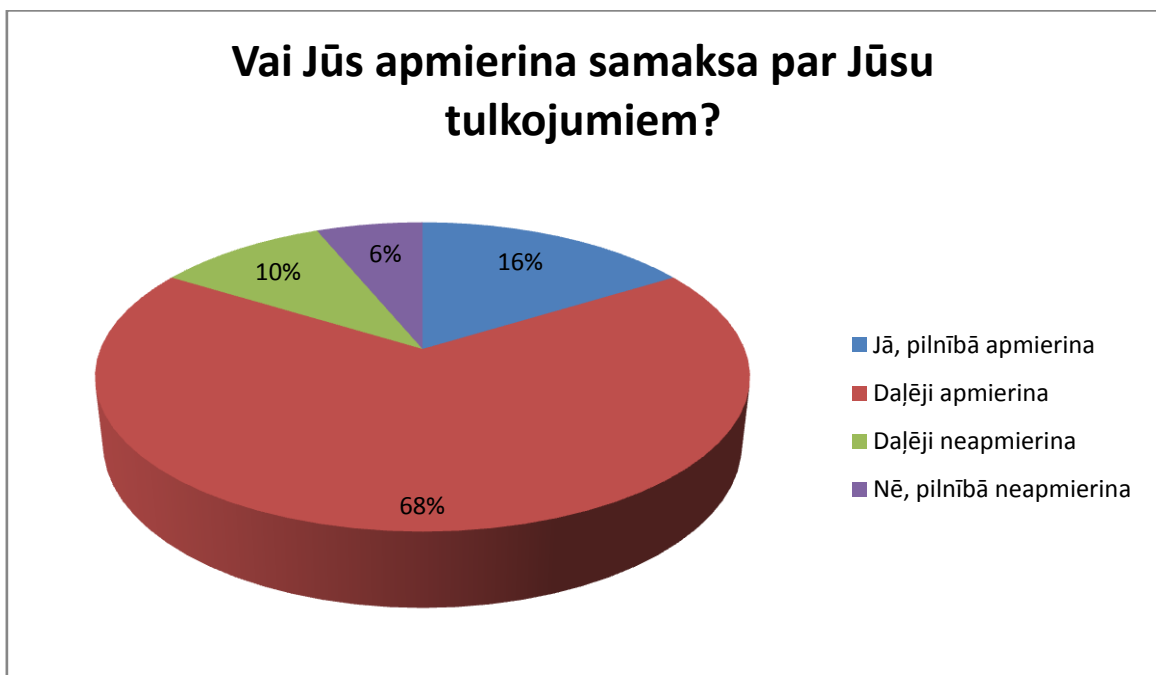
Tulkošana - pamatienākumu avots

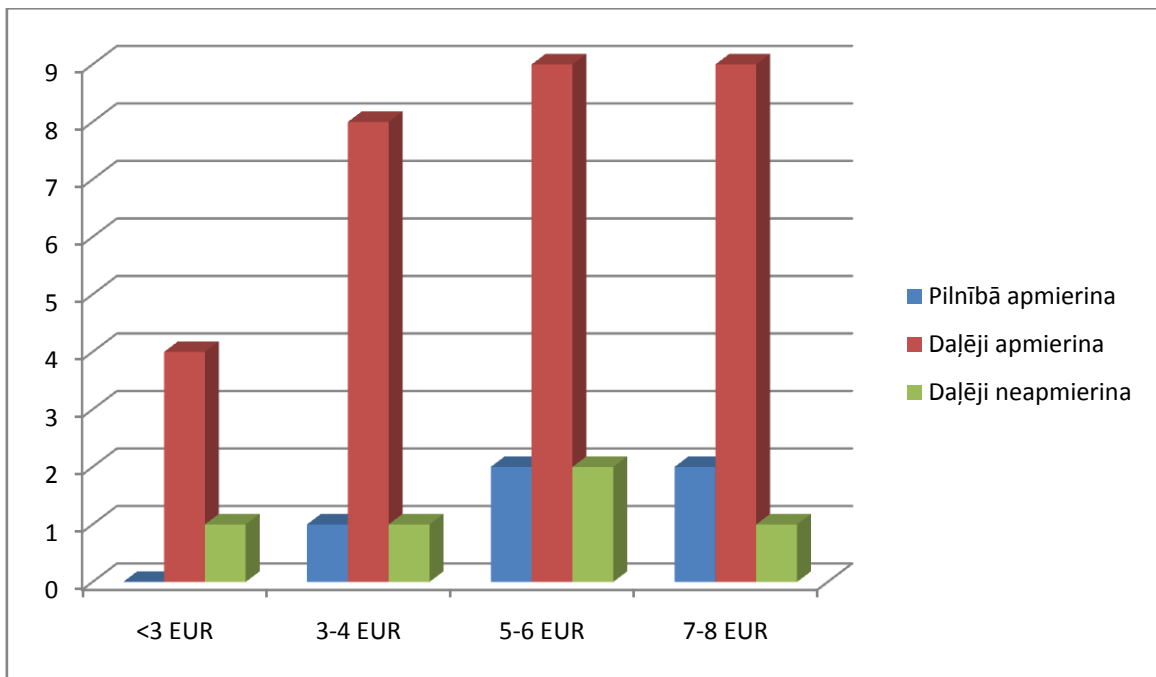
Grupā ar tulkošanu kā blakusienākumu avotu ir redzamas atšķirības. Pirmkārt, te ir diezgan liela grupa 22%, kas saņem mazāk nekā 4 EUR par lappusi. Lielākā grupa (26%) saņem 4-6 EUR. Vēl viena šīs grupas īpatnība ir tas, ka diezgan liela grupa 15% saņem vairāk nekā 12 EUR. Tas skaidrojams ar to, ka respondentiem no šīs grupas ir cits ienākumu avots un viņi var brīvāk izvēlēties pasūtījumus.

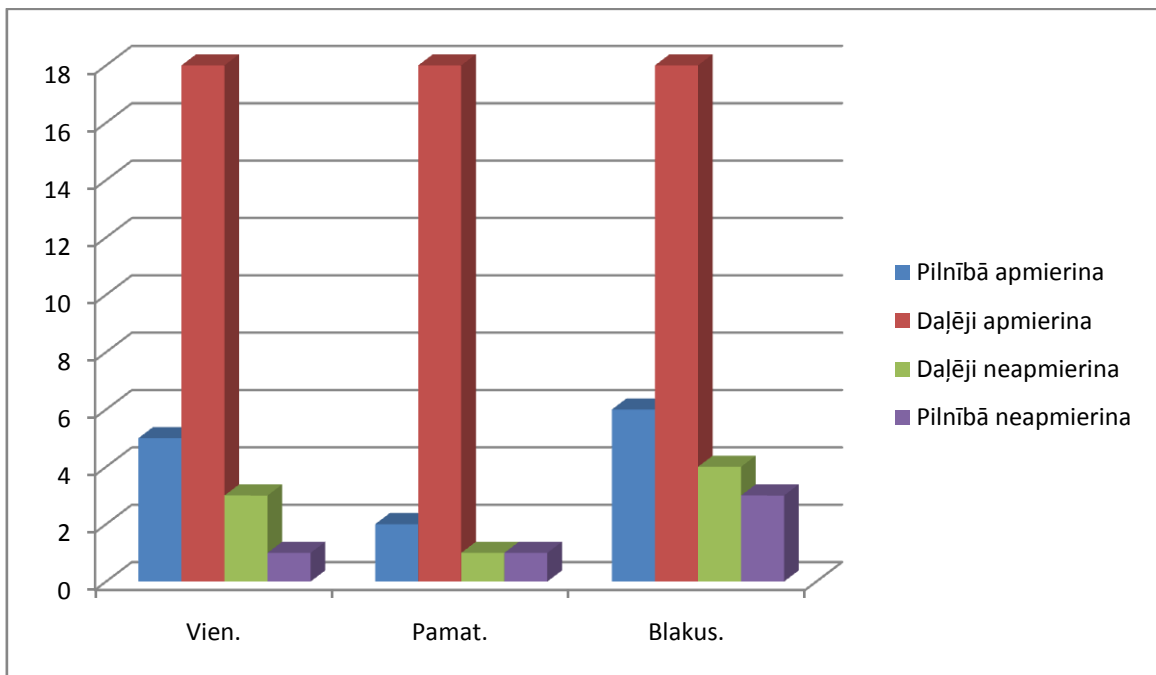
Anketā bija iekļauts jautājums par apmierinātību ar darbu. Lielākā daļa respondentu ir pilnībā vai daļēji apmierināta ar samaksu par darbu.

Mēs izpētījām korelāciju starp apmierinātību ar samaksu par darbu un likmēm par tulkojumiem.

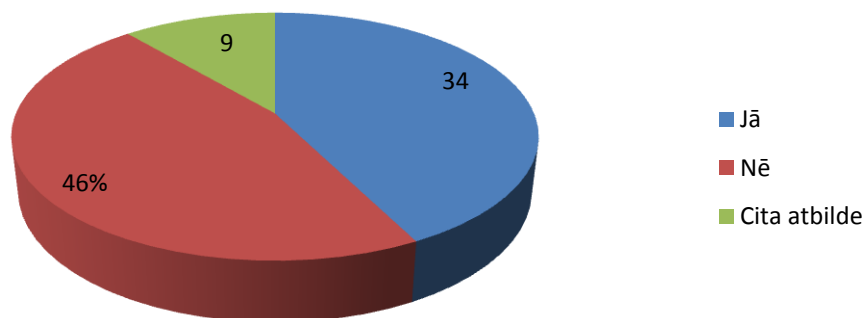

Mēs arī izpētījām korelāciju starp apmierinātību ar samaksu un darba veidu.

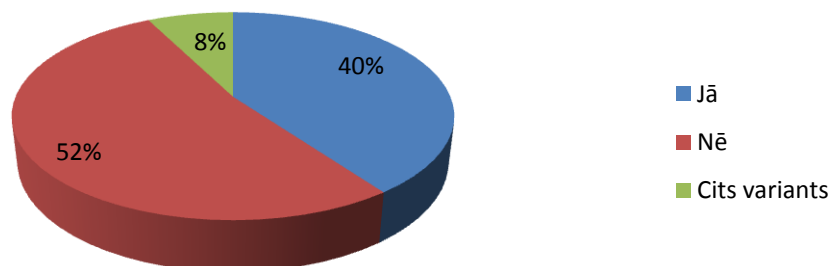
Kaut gan atbildot uz iepriekšējo jautājumu par apmierinātību ar samaksu, tikai 6% norādīja, ka samaksa viņus pilnībā neapmierina, atbildot uz nākamo jautājumu, 46% norādīja, ka pašreizēja samaksa neatbilst paveiktajam darbam. Tas var būt skaidrojams ar zemām likmēm tulkošanas tirgū, salīdzinot ar tirgus cenām, likmes šķiet pieņemamas, tomēr tās neatbilst paveiktajam darbam, tomēr nepieciešami papildu pētījumi.

Vai Jūsu pašreizējā samaksa atbilst paveiktajam darbam?

40% respondentu plāno šogad palielināt izcenojumus, pārsvarā tie ir respondenti, kas ir pilnībā vai daļēji neapmierināti ar darba samaksu.

Vai plānojat palielināt savus izcenojumus tulkojumiem sakarā ar eiro ieviešanu?

Apmierinātība ar darbu ir termins, kas raksturo cilvēku sajūtas par veicamo darbu. Apmierinātību ar darbu var ietekmēt daudzi faktori – piemēram, fiziskās darba vides kvalitāte, attiecības ar tiešo vadītāju, spēja paveikt uzdotos darba uzdevumus utt. Lai cilvēki varētu produktīvi un efektīvi strādāt, ļoti būtiska ir apmierinātība ar darbu. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009.–2010.” rezultāti parāda, ka kopumā nodarbinātie ir vairāk apmierināti nekā pašnodarbinātie. Vairāk vai mazāk apmierināti ar pašreizējo darbu ir 73,9% nodarbināto un 62,3% pašnodarbināto, turklāt pētījuma rezultāti liecina, ka dinamikā apmierināto skaits ir pieaudzis pašnodarbināto vidū (par 6,2%), bet nedaudz samazinājies nodarbināto vidū (par 1,1%).

Cēloņu analīze par cilvēku apmierinātību ar savu pašreizējo darbu parāda atšķirības nodarbināto un pašnodarbināto vidū. Pašnodarbināto vidū biežāk minētie iemesli: „patīk darbs, ko es daru (interesants un radošs darbs)”, „lielāka personiskā neatkarība (pats esmu sev noteicējs

pardarba laiku, slodzi, darbu organizāciju)", „varu atrast līdzsvaru starp darbu un personīgo dzīvi". Tie arī uzskatāmi par galvenajiem iemesliem, kāpēc cilvēki izvēlas kļūt par pašnodarbinātām personām. 2006. gadā starp biežākajām atbildēm tika minēta arī „iespēja vairāk nopelnīt". Savukārt nodarbināto vidū biežāk minētie iemesli ir: „interesants, radošs, dinamisks, daudzveidīgs darbs", „drošs, stabils darbs, stabila darba alga", „labas personiskās attiecības ar kolēģiem", „sociālās garantijas", „laba darba alga", kas nosaka nodarbināto apmierinātību ar darbu.¹

Latvijas tulku un tulkotāju vidū apmierinātība ar profesiju ir visai augsta: profesiju gribētu mainīt tikai 4% respondentu. 15% par to šaubās, bet 81% profesiju mainīt nevēlas. Trīs respondenti, atzīmējot variantu „nē", blakus pierakstīja komentārus “Nē, tas ir mans hobijs”, „Nē, noteikti nē” un „Nē, nekad, tulkotājs ir mana ideālā profesija”.

Francijā aptuveni 75% aptaujāto tulku un tulkotāju neuzskata, ka tuvāko gadu laikā viņu profesionālais statuss vai ienākumu līmenis mainīsies. 3% respondentu domā par tulkojumu biroja izveidi, bet 4% vēlas atrast algota darbinieka vietu.²

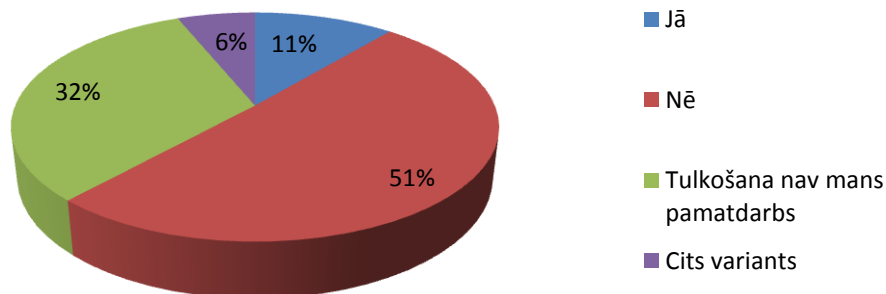
94% respondentu ir pilnībā vai daļēji apmierināti ar savu darbu (49% - jā, 45% - drīzāk jā, 6% - drīzāk nē, 0% - nē). Tie, kas nav apmierināti ar darbu, uz jautājumu par apmierinātību ar samaksu vienādi bieži atbildēja „Darba samaksa daļēji apmierina” un „Pilnībā neapmierina”. Apmierinātība ar darbu ir visai augsta: tikai 11% respondentu, kuriem tulkošana ir pamatdarbs, vēlas mainīt profesiju, bet 32% respondentu tulkošana nav pamatdarbs.

2012.g. aptaujā Latvijas tulku un tulkotāju vidū apmierinātība ar profesiju ir visai augsta: profesiju gribētu mainīt tikai 4% respondentu. 15% par to šaubās, bet 81% profesiju mainīt nevēlas.

¹ Ibid

² Octobre 2008 – Enquête auprès des traducteurs indépendants de la filière française de la traduction. http://www.tradonline.fr/medias/docs_tol/enquete-traduction/page3.html

Ja tulkošana ir Jūsu galvenā nodarbošanās, vai Jūs gribētu mainīt profesiju?

Secinājumi

Pētījuma rezultāti uzrādīja tulka/tulkotāja profesijas feminizāciju, 80% respondentu ir sievietes, kas atbilst pasaules tendencēm tulkošanas jomā. Aptaujas rezultāti liecina, ka tulkošanas jomā strādā vairāk gados jaunu cilvēku. Tas atšķiras no Rietumos veikto aptauju rezultātiem, kur tulku un tulkotāju vidējais vecums ir 40–49 gadi, kad ir uzkrāta liela profesionālā un dzīves pieredze.

Visai lielai grupai – gandrīz 40% – tulkošana nav pamatdarbs, jo viņi veic gadījuma tulkojumus, kas zināmā mērā nozīmē tulkošanas deprofesionalizāciju. Tādējādi tulkošana nav pamatdarbs lielai respondentu grupai, un tai ir gadījuma raksturs, kas var negatīvi ietekmēt tulkojumu kvalitāti.

Vairums respondentu ir kopumā apmierināti ar darbu un neplāno to mainīt.

Novērojams augsts psiholoģiskās un sociālās apmierinātības līmenis

- 77% jūt, ka piedzīvoja profesionālo izaugsmi pēdējo 2 gadu laikā
- 53% to sagaida nākamo 2 gadu laikā
- 88% kopumā jūtas atzinīgi novērtēti

Turpmāk ar attiecīgu instrumentu izmantošanu šos datus varēs izmantot tirgus tendenču analīzei, tirgus situācijas izmaiņu prognozēšanai, konkrētu tulku un tulkotāju grupu cenu politikas un apmierinātības ar darbu izpētei, kā arī citiem līdzīgiem pētījumiem.

Bibliogrāfija:

Gouadec D. (2007) *Translation as a Profession*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

McKay C. (2011) *How to Succeed as a Freelance Translator*. Two Rat Press

Robinson D. (2003) *Becoming A Translator*. London, Routledge

Gile D. (2005) *La traduction. La comprendre, l'apprendre*. Paris: Presses Universitaires de France

Gizeleza H. (2012) Latvijas tulkotāju un tulku profesionālās darbības 2011.-2012.g. pētījums.

<http://www.lttb.lv/tulku-un-tulkotaju-aptauja-2/>

Pētījums „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009.-2010.”(2010) Rīga, Latvijas Darba devēju konfederācija, SIA «*Inspecta Prevention*» un SIA «*TNS Latvia*».